

סימן ט

מלאכת לש

א. הערות בקושיית התוספות מהסוגיה בדף כ"ג

איתא בשבת (ז ע"ב): "בית שמאי אומרים: אין שורין דיו וסמנים וכרשינין אלא כדי שישורו מבעוד יום, ובית הלל מתירין". ובגמרא (יה ע"א): "מאן תנא נתינת מים לדיו זו היא שרייתן? אמר רב יוסף: רבי היא, דתניא: אחד נותן את הקמח ואחד נותן את המים - האחרון חייב, דברי רבי. רבי יוסי אומר: אינו חייב עד שיגבל. אמר ליה אביי: ודילמא עד כאן לא קאמר רבי יוסי אלא בקמח דבר גיבול הוא, אבל דיו דלאו בר גיבול הוא - אימא ליחייב? לא סלקא דעתך, דתניא: אחד נותן את האפר ואחד נותן את המים - האחרון חייב, דברי רבי. רבי יוסי ברבי יהודה אומר: עד שיגבל. ודילמא: מאי אפר - עפר, דבר גיבול הוא? והתניא: אפר, והתניא: עפר? - מידי גבי הדדי תניא?", ע"כ. וכתבו שם התוס' (ד"ה אבל דיו), וז"ל: "והא דאמר בבמה מדליקין (כג ע"א) כל השמנים יפים לדיו, איבעיא להו לגבל או לעשן - לאו דוקא גיבול, אלא האי גיבול היינו עירוב בעלמא", עכ"ל. ולכאורה צריך להבין, מדוע הרחיקו נדוד עד הסוגיה האחרת בדף כ"ג כדי להוכיח ששייך גיבול גם בדיו; הרי היו יכולים להוכיח זאת מהסוגיה עצמה, דמבואר שאפר איננו בר גיבול, ובכל זאת רבי יוסי ברבי יהודה אומר "עד שיגבל" - ומוכח שאפשר שיהיה גיבול גם בדבר שאינו בר גיבול. ואולי צריך לומר שרצו להקשות דוקא דיו אדיו, ויעוין בזה עוד לקמן.

ולעיקר קושייתם היה אפשר לומר, שבסוגיה שם מדובר על עירוב של דיו עם שמן ולא עם מים, ושמן באמת יכול לגבל את הדיו בגלל צמיגותו ושמנוניותו. ומדובר שם גם על מעט שמן, וכמו שמדגיש שם רש"י: "ונותן בו שמן קמעא". ומדובר על השלב הראשון של הכנת הדיו, וכמו שגם מתאר הרמב"ם בהל' תפילין (פ"א ה"ד): "כיצד מעשה הדיו? מקבצין העשן של שמנים, או של זפת ושעוה וכיוצא בהן, וגובלין אותן בשרף האילן ובמעט דבש, ולותתין אותו הרבה ודכין אותו עד שיעשה רקיקין, ומייבשין אותו, ומצניעין אותו. ובשעת כתיבה, שורהו במי עפצה וכיוצא בו וכותב בו" וכו', עכ"ל. והדיון בסוגיה שלנו איננו על הגיבול של השלב

הראשון בזמן הכנת הדיו, אלא על שריית הדיו במים, המתקיימת בשלב השני בזמן שלפני הכתיבה, ושרייה זו באמת איננה גיבול.

הערות בקושיית התוס' מהסוגיה בדף קנ"ה

עוד הקשו התוס' שם, וז"ל: "ואם תאמר, והא מורסן דאמר בפרק בתרא (קנה ע"ב) דלאו בר גיבול הוא - וקאמר התם ר' יוסי ברבי יהודה אינו חייב עד שיגבל. ויש לומר, דהתם לגבי קמח קאמר דאינו בר גיבול, אבל בר גיבול הוא טפי מדיו, ולהכי לא מייתי מיניה הכא אדיו", עכ"ל. ואמנם, ציטוט כזה שריבר"י אומר שבמורסן אינו חייב עד שיגבל, לא נאמר בגמרא שם. הגמרא אמרה זאת רק על קמח, כמו שאמרה זאת בסוגיה כאן. אלא שבאמת יש מקום לקושייתם מדברי ריבר"י שמתיר לתת מים למורסן, דמכך מוכח עכ"פ נגד דברי אביי, שהניח בקושייתו שלפי ריבר"י יהיה חייב כשנותן את המים בדבר שאינו בר גיבול. ואמנם, יתכן שהתוס' הבינו שלפי רבה שם אכן יש חיוב גמור כשמגבל, וציטוט זה הוא בכל זאת נכון; והיינו משום שרבה טען שם שהמשנה שמתירה לתת מים למורסן היא כריבר"י, והביא את מחלוקת רבי וריבר"י בקמח, ועל כך טען אביי שאולי יש לחלק בין קמח ובין מורסן, ועל כך טען רבה: "לא סלקא דעתך, דתניא בהדיא: אין נותנין מים למורסן" וכו'. ומכך משמע שרבה חולק על אביי בעצם החילוק שלו, ואם אכן אין לחלק, יוצא שדברי ריבר"י בקמח צריכים להיות תקפים גם למורסן. ואף שכל זה ודאי אינו קושיה על אביי, כי הוא באמת חולק על רבה בזה, מכל מקום התוס' מקשים על פי האמת, דקיי"ל כרבה, משום שדחה שפיר את דברי אביי.

ב. פירוש המגיד משנה בדעת הרמב"ם והקושי שבו

והנה, לפי רב יוסף שסובר שהברייתא מדברת על אפר ולא על עפר, לכאורה קשה מהי כוונת ריבר"י באומרו: "עד שיגבל"; הרי אפר אינו בר גיבול, ומה שייך לומר שאין הוא מתחייב עד שיגבל. ועל כך כתב הרב המגיד בדעת הרמב"ם (פ"ח ה"ז): "עד שיגבל, רוצה לומר הדבר הראוי לגיבול. אבל באפר לדברי רבי יוסי ברבי יהודה אינו חייב בשום צד", עכ"ל. דהיינו, כוונת ריבר"י לומר, שכל עוד אין הוא מגבל בפועל לא שייך לחייבו, ולכן בנידון של אפר שאין בו גיבול כלל - ברור שלא שייך שום חיוב, וודאי שאין לחייבו כשהוא רק נותן את המים.

אמנם, נראה לכאורה שהדברים קשים מאד בפשט לשון הברייתא. אם כוונת

ריבר"י היתה שבאפר אין מציאות של גיבול, או שיש מציאות של גיבול אבל אין מתחייבים עליה - לא היה לו לומר אלא "פטור" ותו לא מידי. ולא היה לו לנקוט בלשון "עד שיגבל", שלפי ההבנה הפשוטה מדברת על האפר המוזכר בברייתא ולא על דברים אחרים שאינם מוזכרים בה. ומשמע ממנה שבאפר יש גיבול, או עירוב שהוא כעין גיבול, ואף מתחייבים עליהם, ודלא כמו שטען המגיד משנה בדעת הרמב"ם.

הכרחו של הרב המגיד לומר כדבריו בדעת הרמב"ם

והכרחו של המגיד משנה לומר כך בדעת הרמב"ם, הוא ממה שכתב הרמב"ם שם וז"ל: "הלש כגרוגרת חייב. והמגבל את העפר, הרי זה תולדת לש. וכמה שיעורו, כדי לעשות פי כור של צורפי זהב. ואין גיבול באפר, ולא בחול הגס, ולא במורסן, ולא בכיוצא בהן", עכ"ל. ומבואר מדברי הרמב"ם שאין גיבול באפר, ומשמעות הדבר היא שאף אם יגבל הוא לא יהיה חייב. וברור מדברי הרמב"ם שהוא פוסק כריבר"י ולא כרבי, שהרי אין הוא מחדש שגם בנתינת מים לקמח מתחייבים משום לש, ומסתימת דבריו נראה שמתחייבים רק בלישה גמורה. וכן רואים (פכ"א הל"ד) שהוא מתיר לתת מים על גבי מורסן, ומבואר (קנה ע"ב) שדבר זה נכון רק אליבא דריבר"י, דלפי רבי יש איסור בדבר. ומאיך גיסא, באותה סוגיה נדחים דברי אב"י, ויוצא אפוא שהרמב"ם היה אמור לפסוק כדעת רב יוסף, כאשר לפי רב יוסף בדעת ריבר"י היה צריך להיות חיוב לש כאשר הוא מגבל. ועל כרחק צריך לומר, שלדעת הרמב"ם הפירוש בברייתא בדעת ריבר"י הוא כנ"ל - שאף פעם אי אפשר להגיע לידי חיוב לישא באפר, ולכן שפיר פסק הרמב"ם באופן מוחלט שאין גיבול באפר. דא עקא, שפירוש זה בברייתא הוא קשה מאד, וכנ"ל, אלא שאם לא מקבלים אותו צריך לפתור בדרך אחרת את הכרחו של המגיד משנה.

אמנם, מצד הלשון אין הכרח לומר כדברי הרב המגיד; דאע"פ שלפי הפשט יוצא שהוא יגבל דבר שאינו בר גיבול, אפשר לומר שמדובר על אותו דבר ממש, והכוונה היא לגיבול פורתא שבכל זאת יכול להיות שייך בדבר. וזה כמו שמצינו במשנה (קנה ע"ב): "ונותנין מים למורסן אבל לא גובלין" - והרי מורסן הוא דבר שאינו בר גיבול ובכל זאת אומרים עליו שלא גובלין אותו, וגם הרמב"ם עצמו כותב (פכ"א הל"ד): "המורסן אע"פ שאינו ראוי לגיבול אין גובלין אותו שמא יבוא לגבול העפר" וכו'. ומכאן מבואר שאע"פ שהדבר אינו ראוי לגיבול שייכת בו

מציאות של גיבול, והיינו משום שהגיבול פורתא שבכל זאת שייך בדבר - הוא זה שמתייחסים אליו כגיבול, ולגביו אומר ריבר"י שהעושה זאת מתחייב. והרי זה מעין תירוץ התוס' דלעיל, שעירוב זה נחשב כגיבול.

קושי נוסף בשיטת הרמב"ם

ובשיטת הרמב"ם ישנו קושי נוסף. בעניין צובע (פ"ט ה"ד) כתב וז"ל: "העושה עין הצבע - הרי זה תולדת צובע, וחייב. כיצד? כגון שנתן קלקנתוס לתוך מי עפצה, שנעשה הכל שחור, או שנתן איסטיס לתוך מי כרכום, שנעשה הכל ירוק, וכן כל כיוצא בזה", עכ"ל. וכתב שם המגיד משנה, וז"ל: "נראה שרבינו ז"ל מפרש מה שאמרו בפרק קמא 'מאן תנא נתינת מים לדיו זו היא שרייתו' - להתחייב משום צובע. ויש לפרש כל הסוגיא בדרך זו, שמה שאינו בר גיבול נגמרה בו מלאכת הצביעה, ומה שהוא בר גיבול דעתו על הלישה ואין בו צביעה, וזה דוחק וצ"ע", עכ"ל. וכוונתו לומר, שהסוגיא פותחת בחיוב צובע, ושואלת מיהו התנא שסובר שיש חיוב דאורייתא של צובע בשריית הדיו, ואחר כך מביאה את מחלוקת רבי וריבר"י בקמח ולעניין לש, כאשר כל אימת שהיא מתייחסת לדיו היא דנה מצד צובע וכל אימת שהיא מתייחסת לקמח או לאפר היא מתייחסת לחיוב לש. אלא שזה באמת דחוק מאד וקשה, ומשום כך המגיד משנה נשאר בצ"ע. ולכאורה באמת לא היה מקום לקשר בין שתי המלאכות, דהעובדה שריבר"י מצריך שיהיה גיבול במלאכת לש, ובלי זה לא יהיה חיוב לש, אינה מלמדת דבר על כך שלא יהיה חיוב מלאכת צובע, דהאי כי דיניה והאי כי דיניה. וגם אביי, שבאמת רוצה לדחות את ההשוואה בין נתינת מים לדיו ובין נתינת מים לקמח, איננו מחלק חילוק פשוט בין מלאכת לש ובין מלאכת צובע, אלא בין סוגי החומרים שבהם מדובר, דהיינו בין קמח שהוא בר גיבול ובין דיו שאיננו בר גיבול. וכל הסוגיא שהיא לכאורה מעורבת משתי המלאכות הללו, איננה מובנת, דזהו לכאורה עירוב מין בשאינו מינו, וצ"ע.

הקדמה לביאור דעת הרמב"ם

והנה, על דברי הגמרא "מאן תנא נתינת מים לדיו זו היא שרייתו", כתב רש"י: "נתינת מים לדיו, ואע"פ שלא גיבל הדיו זו היא שרייתו, והוי לישא דידיה בהכי ומיחייב משום לש", עכ"ל. ומבואר מדבריו, שהבין שבמלה "שרייתו" מתכוונת הגמרא בעצם ללישה, וכאילו אמרה: "מאן תנא נתינת מים לדיו זו היא

לישתן". ואולם, לכאורה המושג "שרייה" אינו מקפל בתוכו בהכרח את המציאות של לישה. ואדרבה, בסתמא דמילתא השרייה כשלעצמה איננה לישה. אם אכן הגמרא היתה רוצה לומר שזו לישה - היה לה לכאורה לומר דוקא את עיקר הדבר שאילו רוצים לייחס את הדברים, ומשמע שעצם המושג "שרייה" כבר מקפל בתוכו את הדבר שממנו ברור שיש לחייב. ואין לומר שנקטו סתם את לשון המשנה, דאדרבה, הפעולה הנעשית נזכרת במשנה בלשון: "אין שורין דיו" וכו', והגמרא דוקא נוקטת לשון: "נתינת מים". ובאמת, כבר בלשון המשנה צריך להבין את משמעות הביטוי: "אין שורין דיו וסמנים וכרשינין אלא כדי שישורו מבעוד יום", דלכאורה אם הוא מבצע את פעולת השרייה, ומתייחסים לפעולה שהוא עושה - מהי משמעות ההגבלה "כדי שישורו"? הרי את זאת הוא בעצמו עושה.

ונראה, שסוגיית הגמרא שלנו דנה בשאלה עקרונית, שחורגת משאלה פרטית בגדר מלאכת צובע או לש. למושג "שרייה" יש שתי משמעויות: האחת היא הנחה והשכנה של דבר במקום מסוים, כמו "אין השכינה שורה" וכו', או "השרוי בלא אשה" וכו', והשניה - במשמעות קרובה לפתיחה והתרה, כמו "הכל שרוי לך", "שרי למיעבד הכי", "שרי המייניה" וכו', וכבר מצויה משמעות כזו בלשון המקרא, כגון: "אם לא שריתין לטוב" (ירמיה טו, יא). ובאמת, כששורים משהו בתוך מים, יש בכך פעולה של הנחה בתוך המים, אבל יש בכך גם משמעות של פתיחה וריפוי של הדבר במים, כאשר המים חודרים לתוך הדבר ומרככים אותו ולפעמים אף משחררים את הטמון בו וכו'. וזו משמעות המשנה, שאין מניחים את הדבר במים אלא אם כן תיווצר פעולת הריכוך או השחרור הזה מבעוד יום.

והדיון בסוגיה הוא דיון עקרוני הקשור לסוגיית גרמא. בדרך כלל כשטוחנים או קוצרים או מחתכים, הרי שהפעולה היא מיניה וביה, וזהו מעשה ישיר ומיידי. אבל שרייה במים היא פעולה שיש בה קרבה רבה למציאות של גרמא, כי האדם מניח את הדבר במים, ועצם ההנחה אינה פועלת שום דבר; אלא שלאחר מכן, בגלל טיבם המיוחד של המים מתחילה להיווצר פעולת השרייה (במובן של פתיחה וכו"ל). זו פעולה שאינה נעשית באופן מיידי וגם אינה נעשית ישירות מעצם פעולת האדם, והרי היא דומה יותר לפעולה של בישול שהאדם מניח את התבשיל על האש, והאש הולכת ומבשלת מעצמה את התבשיל. אלא שבנידון של שרייה במים, הפעולה היא עוד יותר קרובה לגרמא מהבישול, כיון שהבישול נעשה על ידי אש והרי קי"ל דאשו משום חציו. וגם הסובר שאשו משום ממונו, מודה שהאש הולכת ומתפשטת, והוא מפעיל כוח שהולך ופועל את התוצאה, וכבר ברגע הראשון פועלת בכוח ראשון פעולת האש והיא הולכת ומבשלת; ומה שאין

כן בהנחה בתוך מים, שקודם יש תזוזה מאד אטית של חלקיקי המים ונוצר עירוב ביניהם ובין הדבר שהוכנס אליהם. בדבר שהוא בר גיבול, הרי שרק לאחר מכן מתחיל להיווצר התהליך של השפעת המים על הדבר, ובדבר שאיננו בר גיבול, כל המשמעות של השרייה היא בהתערבות ופיזור החומר בתוך המים, ואכן התהליך הוא ישיר יותר, והוא מתקרב יותר לדמיון פעולת הבישול.

ביאור שיטת הרמב"ם

ועל כך שאלה הגמרא: מיהו התנא שרואים ממנו, שעצם ההנחה בתוך המים גוררת אחריה חיוב דאורייתא, אע"פ שהמעשה שנעשה אחר כך על ידי המים הוא כבר תוצאה ומעין גרמא. הגמרא לא נכנסה כלל לשאלה איזה חיוב יהיה כאן - האם חיוב של צובע או לש, אלא השאלה היתה ברמה העקרונית. על כך ענה רב יוסף שזהו רבי, כי לפי ריב"ז אין אפשרות לחייב כל עוד אין הוא עושה בפועל את הפעולה ומגבל ממש בידיו. ואע"פ שבקמח החיוב הוא מצד לש ואילו בדיו החיוב הוא מצד צובע, אין זה משנה, כי השאלה היא עקרונית וכנ"ל. בין רב יוסף ובין אב"י שניהם הודו, שבין לרבי ובין לריב"ז - היה אפשר להתחייב משום לש אם המעשה היה נחשב מעשה בידיים, דבאמת המים פועלים פעולה משמעותית של גיבול מעצם התרכבותם עם הקמח, דהקמח נעשה סמיך ודביק וכו' אפילו עוד לפני שהוא לש ממש את הדבר בידו. והפטור של ריב"ז הוא משום שבפועל אין הוא עושה שום מעשה ממשי, ולכן אין לחייבו. אולם אב"י דחה את ההשוואה מצד הגדר היסודי של הסוגיה: שלדעתו, שם מדובר על דבר שהוא בר גיבול, וממילא יש יסוד לסברה, שכל עוד לא נוצרה הפעולה השלמה של השפעת המים על הקמח - עדיין אין בכך חיוב, כי הפעולה השלמה הזו היא עוד יותר רחוקה מהפעולה של ההנחה בעלמא שנעשתה קודם לכן במים. אבל בדבר שאיננו בר גיבול, והפעולה היא בעצם העירוב בתוך המים, הרי שזה כבר דבר שיש לו זיקה הרבה יותר ישירה למעשה שנעשה, והרי מעשהו דומה למבשל, ויש לחייבו כבר בעצם נתינת הדבר לתוך המים. ובזה מתיישב, שהסוגיה בדף י"ח אינה עוברת ממלאכה למלאכה, מצובע ללש, אלא היא דנה בעניין אחד יסודי, שהוא חוט השדרה של הסוגיה: מהו גדר נתינת דבר למים, כשהמים פועלים את פעולתם על הדבר לאחר מכן, וכנ"ל.

אמנם, גם אם מכריעים שאלה זו בגדר מעשה וגרמא, יש עדיין מקום לדון בשאלה מיוחדת ומסוימת בעניין לש; דיש מקום לומר, שגדר המלאכה מצד עצמה

הוא כזה שצריך לישה בפועל, וכל עוד אין פעולה כזו, לא מתקיימת מלאכת לש. ואין אפשרות להסתפק בכך שהמים פועלים את פעולתם מצד עצמם בדבר, דחלק מעצם הגדרת המלאכה הוא שצריך שהאדם ילוש ממש את הדבר. ובכך נחלקו רבה ואב"י בסוגיה בדף קנ"ה: אב"י סבר לשיטתו, שיש מקום לחייב לכולי עלמא גם אם לא נעשה מעשה של לישה גמורה, ואילו רבה הוכיח לאב"י, שריב"י סובר שאין לחייב משום לש כל עוד אין הוא עושה מעשה של לישה גמורה, ולכן אין איסור לתת מים על גבי מורסן.

והרמב"ם הכריע בסוגיה בדף י"ח כדעת אב"י ובסוגיה בדף קנ"ה כדעת רבה. בסוגיה העקרונית של גרמא הוא הכריע כדעת אב"י, בעיקר משום שלדעתו יוצא שהמשנה אזלא גם כדעת ריב"י, ואין צורך לעשות מחלוקת בין המשניות; שהרי לכולי עלמא יוצא שהמשנה בדף קנ"ה אזלא כדעת ריב"י (ומיד בסמוך תתבאר בע"ה סיבה נוספת להכרעה זו כדעת אב"י), ולכן הוא פסק שלעניין צובע יש חיוב בעצם ההכנסה של הצבע למים. ואולם בסוגיה בדף קנ"ה בעניין לש הכריע הרמב"ם כדעת רבה, כיון שרק לשיטתו אפשר להבין את הברייתא שמתירה אליבא דריב"י לתת מים על גבי המורסן.

ויוצא לפי זה, שקביעת הרמב"ם שאין גיבול באפר היא באמת מוחלטת. וזאת משום שלשיטת אב"י בדף י"ח, אין ברייתא כזו שאומרת שלדעת ריב"י מתחייב כשמגבל אפר; שהרי לשיטת אב"י מדובר על עפר ולא על אפר, ובאפר אין חיוב כלל. וזה מתאים לסוגיה בדף קנ"ה, שם מבואר שאין חיוב במורסן בנתינת המים, ומבואר שם שזה משום שגם לאחר מכן אין חיוב אם יגבל, וכמו שמסביר הרמב"ם, וכנ"ל. וזו סיבה נוספת להכרעה כדעת אב"י בדף י"ח, כיון שהיא מתאימה גם לשיטת רבה בדף קנ"ה, והלכה כמותו. לכן אפשר להשאיר את דברי הברייתא כפשוטם, שדברי ריב"י: "עד שיגבל", משמעם הוא שכאשר הוא יגבל אז יהיה חייב, אלא שהנידון הוא לגבי עפר ולא לגבי אפר. ובאפר גם אם הוא יגבל לא יתחייב, כיון שאין בדבר גיבול.

ולפי זה גם יוצא, שדברי הרמב"ם בעניין צובע הם רק אליבא דאב"י. וזאת כיון שלפי רב יוסף נחלקו בעניין רבי וריב"י, ולפי ריב"י אין אפשרות לחייב אדם שנותן חומר לתוך מים כיון שזהו מעין גרמא, ורק לפי אב"י יוצא שכולי עלמא לא פליגי שאין בכך גרמא ויש לחייב בו משום צובע (ולדעת אב"י גם משום לש, אלא, שכאמור לעיל, אין הלכה כמותו בזה).

ויש להעיר, שהרמב"ם בחידושו לתלמוד הבין הבנה שונה במקצת משיטת

רש"י. לפי רש"י, ההבנה של הגמרא שיש חיוב בנתינת דיו למים היא מכך שב"ש וב"ה נחלקים רק כשעושה את הדבר מערב שבת, ומכך משמע שאם היה עושה זאת בשבת עצמה - כולם היו מודים שהדבר אסור. וכיון שהנידון במשנה הוא על נתינת דיו במים בערב שבת, יש להסיק שבשבת עצמה יש בכך איסור לכו"ע. אולם הרמב"ם הבין, שהיתרם של ב"ה לתת את הדיו בערב שבת, הוא משום שמעשה החיוב כבר הושלם בערב שבת, וממילא כבר לא נעשה שום דבר משמעותי בשבת עצמה. ומכך יש להסיק שהמעשה הוא משמעותי ויש בו כדי לחייב מצד עצמו.

ג. התוספות נקטו בהכרח דלא כהמגיד משנה בדעת הרמב"ם

והנה, לפי הבנת המגיד משנה בדעת הרמב"ם, היה מקום ליישב את דברי התוס', שהקשו על מציאות גיבול בדיו מהסוגיה בדף כ"ג. לעיל הוקשה, שלכאורה היה להם להקשות מסוגיה דידן, בה מבואר להדיא בנידון של גיבול אפר, שלדעת ריב"ר אין הוא מתחייב "עד שיגבל". ומבואר שאע"פ שאפר איננו בר גיבול, בכל זאת שייכת בו מציאות של גיבול. ולפי הבנת המגיד משנה יש מקום ליישב לכאורה, שאין ראיה מדברי ריב"ר "עד שיגבל", כיון שמשמעם הוא שאין מציאות של גיבול באפר, ולכן אין שום אפשרות לחייב באפר.

ואולם מהמשך דברי התוס' מוכח להדיא, שהם הבינו את דברי הברייתא "עד שיגבל" כפשוטם. כאמור לעיל, התוס' הקשו מדף קנ"ה, שם מבואר שריב"ר אומר במורסן שאינו חייב עד שיגבל. והקשו התוס', שהיה רב יוסף יכול להקשות על אביי מהברייתא שם, בה רואים שדבר שאינו בר גיבול אין מתחייבים עליו בנתינת המים אלא רק כשמגבלים בפועל. ותירצו התוס', שמורסן הוא אמנם פחות בר גיבול מקמח, אבל הוא יותר מדיו, ולכן היה אביי יכול לומר שדוקא במורסן צריך את הגיבול בפועל, אבל בדיו - נתינתו במים זהו גיבול. ואם התוס' היו מבינים שהמשמעות של "עד שיגבל" היא שלא שייכת מציאות של גיבול בדבר, ולכן אין בכך חיוב - לא היה מקום לתירוצם; דאדרבה, אם לגבי מורסן, שהוא דומה לקמח והוא יותר בר גיבול אומר ריב"ר שאין בו מציאות של גיבול כלל - ק"ו שבדיו שהוא רחוק מגיבול לא יהיה גיבול, וקשיא טובא על אביי. אלא על כרחך שהתוס' הבינו את דברי הגמרא כפשוטם, ולפיהם אכן שייך מגבל במורסן כשהוא מגבל בפועל, ואביי שפיר יכול לומר שזה אמנם שייך במורסן, אבל בדיו יודה ריב"ר שיתחייב בנתינת המים.

ביאור מחלוקת אביי ורבה

העולה מדברי אביי, שכאשר הדבר אינו בר גיבול - החיוב הוא בנתינת המים. וצריך לומר בדעתו, שהגדרת הלישה היא בעצם הזיווג של המים והחומר, ולכן נתינת המים היא הפעולה האחרונה והוא מתחייב עליה. ואע"פ שלא נוצר שינוי במצב החומר שמאפשר להופכו לגוש חדש, ואין החלקיקים הקטנים הראשוניים מתגבשים זה עם זה באופן שונה על ידי עירוב המים - בכל זאת יש בדבר גיבול והוא חייב. לדעתו, אמנם המירוס אינו גיבול מעליא, אבל יש לכך נפ"מ רק לכך שאפשר יהיה לחייב כבר בנתינת המים, מאחר שאין חילוק מהותי באיכות הלישה בין נתינת המים ובין המירוס¹. ורבה פליג עליה בזה, ולא סבירא ליה שיהיה מקום לחייב אליבא דריב"י בעצם הנתינה למים. ואדרבה, אם ריב"י מצריך את הגיבול כדי לחייב - על כרחך שהוא רואה בגיבול את ההגדרה ההכרחית לכך שיהיה בכך משום לש, ולכן כשהוא רק נותן את המים ודאי שאין לחייבו משום לש. ואולם לדעת הרמב"ם סובר רבה, שכיון שהכל תלוי בגיבול, ומירוס אינו גיבול מעליא - אין אפשרות לחייב על גיבול כזה כלל, ולכן אין חיוב לישה דאורייתא כלל במציאות כזו². וכך פסק הרמב"ם להלכה.

החיוב בדיו אפילו אליבא דאביי הוא רק משום צובע ולא משום לש

אמנם, כל זה הוא לעניין מירוס במורסן. אבל בדיו, לא עלה על דעת אף אחד שתהיה בכך לישה, והרי זה כנותן דבש ופלפלין ביין ועושה אנומלין (קמ ע"א), או הנותן חילתית במים, שנאסר רק משום רפואה ולא משום לישה, וכמבואר בשו"ע (סי' שכא סעיפים יז-יח); וכמו כל האבקות למיניהן שנותנים בתוך מים או תרכיזים שנותנים בתוך מים, שבכל הנך אין שום לישה כלל, וכמו שכתב החזון איש (סי' נח אית ט'). ונתינת מים לדיו (או להיפך) היא בכמות יחסית כל כך גדולה בין מים לדיו, שפשוט שאין כאן לישה כלל, אלא הוא עושה מי דיו בלבד, ולכן הנידון היחיד שיש לחייב עליו הוא רק משום צובע.

ולפי זה מובן גם מדוע הרמב"ם כותב: "ואין גיבול באפר, ולא בחול הגס, ולא במורסן, ולא בכיוצא בהן", עכ"ל. לכאורה יש לתמוה, מדוע הרמב"ם אינו כותב

1. והתוס' ר"ד והריטב"א (קנה ע"ב) הוסיפו, שכך היא הדרך בלישת סממנים, שהיא המקור למלאכת הלישה.

2. ולא דמי ללישת סממנים, דעכ"פ נוצרת תרכובת מגובלת היטב.

שאינן גיבול בדיו, שהרי זהו נידון של סוגיה שלמה בגמרא. וגם אם הוא מכריע דלא כאביי - היה לו לכתוב להדיא שאין הלכה כמותו, ואין חיוב מגבל בכך. אולם לפי מה שהתבאר מובן, שבאמת לא עלה על דעת אף אחד לומר שבדיו יהיה חיוב לש, והנידון היחיד בדיו היה רק לגבי צובע, ואפילו לדעת אביי. ולכן לא הוצרך הרמב"ם להשמיע שאין חיוב לש בדיו.³

ד. שיטת החזון איש

והרב המגיד כתב שם (פ"ח הט"ז), שהרמב"ם דחה את דברי אביי בדף י"ח משום שדבריו נדחו בדף קנ"ה בעניין מורסן. וכנגד זה טען החזון איש (סי' נו סק"ב), שאם אכן דין מורסן מהווה קושיה על אביי, יש לתמוה מדוע רב יוסף, שהיה "סיני", לא הקשה על אביי מברייתא זו של מורסן. ועוד הקשה החזון איש, שלא מובן לפי זה כיצד אביי מעמיד את המשנה בדף קנ"ה שם בנתינת מים למורסן, דלפי זה המשנה אזלא דלא כחד. וטען החזון איש, שאביי שהקשה שם על רבה "ודילמא עד כאן לא אמר ריב"י אלא בקמח דבר גיבול" - "היינו דמהא דריב"י דאיירי בקמח אין ראיה, אבל אכתי משנתינו על כרחך סברי דגם במידי דלאו בר גיבול אינו חייב על נתינת המים". וטען החזון איש, שעל כרחך רב יוסף לא הקשה על אביי מדין מורסן, כיון שמורסן הוא יותר בר גיבול מדיו, וכמו שכתבו התוס'. לכן הוא ידע שאם יקשה עליו ממורסן יוכל אביי ליישב, שדוקא במורסן ריב"י סובר שמתחייב רק כשמגבל, וממילא אין סתירה לדברי אביי מדין מורסן. ובכל זאת טען החזון איש, שההלכה היא כדעת רב יוסף ולא כאביי, כיון שרב יוסף לא הודה

3. יעוין בלחם משנה שם שרצה לומר, שלפי אביי מתחייב גם משום לש וגם משום צובע, ואביי נדחה במה שרצה לחייב משום לש ולא נדחה במה שרצה לחייב משום צובע. ואולם, לדבריו לא מובן מהו המקור לחיוב צובע בדיו; כי אם עמד על הפרק חיוב לש בדיו, וזה מה שנדחה - מהיכא תיתי לחדש שהיה עוד חיוב והוא לא נדחה. ומש"כ לפי מה שהתבאר בדברינו, שבאמת לא עמד על הפרק כלל חיוב לש בדיו, ואביי רצה לחייב רק משום צובע, וזה לא נדחה בשום מקום. ומלבד זאת, לא יתיישב לדבריו מדוע הרמב"ם לא השמיע שאין חיוב לש בדיו, אם זו היתה כוונת אביי ודבריו נדחו בזה. וגם לא יתיישב לפי זה מדוע לא הקשו על אביי ממורסן (וכמו שהקשו התוס' והחזו"א); דעל כרחך, אם אכן יש חילוק בין מורסן ובין דיו, וכמו שטענו התוס' - אם כן כבר אין ראיה שאליבא דאמת אין חיוב לש בדיו בזמן נתינת המים, ושאינו מורסן ששייך בו גיבול יותר מדיו. ואם אכן אין חילוק ביניהם, מדוע לא הקשו מכך? אבל לדברינו, שעל דיו לא היה דיון מצד לש, ועל אפר אכן היה דיון, על כך באמת מקשה רב יוסף.

לאב"י, "ואין הלכה כתלמיד שדן לפני רבותיו, וגם אב"י לא חלק בהחלט על רב יוסף. ולכן להלכה קי"ל כרב יוסף, דאפילו במידי דלאו בר גיבול אינו חייב על נתינת מים לחוד. ולדעת הרמב"ם, כל שאינו חייב על נתינת מים - אף על גיבולו אינו חייב בדבר שאינו בר גיבול".

דחיית טענות החזון איש

ובאמת גם לפי מה שהתבאר בדעת הרמב"ם, מיושבת קושייתו הראשונה של החזון איש. וקושייתו השניה אינה מובנת מצד עצמה: הרי אב"י ודאי ידע שהמשנה שם אזלא כתנא כלשהו, וכל טענתו היתה שאין הכרח לתלות זאת בדעתו של ריב"ז, וכמו שגם הודה החזון איש עצמו. אם כן, גם בסוגיה בדף י"ח אפשר לומר אותו דבר - שיש תנא כלשהו שהמשנה אזלא כוותיה, וכל טענת אב"י היא שאין הכרח להעמיד את המשנה בדף י"ז דוקא דלא כריב"ז.

ומה שטען החזון איש, שההלכה היא כרב יוסף ולא כאב"י משום שאין הלכה כתלמיד הדין לפני רבותיו - אין הדבר פשוט כלל, ונחלקו בכך הפוסקים. התוס' בקידושין (מה ע"ב ד"ה הוה עובדא) כתבו וז"ל: "נראה דהלכה כרב אסי דהא הדר ביה רב. אך ר"ת פסק הלכתא כרב, שהרי רב אסי היה תלמידו, ובכל מקום שהרב והתלמיד חולקין, הלכה כדברי הרב באמוראי ראשונים עד אב"י ורבא. אבל מכאן ואילך פסקינן כבתראי לפי שדקדקו יותר מן הראשונים להעמיד הלכה על בוריה", עכ"ל. ויעוין ברא"ש בכתובות (פ"ג ס"ג): "ומצאתי כתוב שנסתפקו הגאונים היכא דפליגי רבה ורבא הלכתא כמאן, משום דקיימא לן דמאב"י ורבא ואילך הלכתא כבתראי, אף אם הוא כנגד רבה שהיה רבם או לא". ובדעת הרמב"ם נראה שהוא היה מסופק בדבר, ולכן לא הכריע במחלוקת מסוג זה בגלל שיקולים כאלה, אלא בגלל שיקולים אחרים: בב"ק (כ' ע"א) יש מחלוקת בין רבא ורבה, והרי"ף שם (ח' ע"ב בדפיו) כתב: "איכא מאן דפסק כרבה משום דהוא רביה דרבא, ואיכא מאן דפסק כרבא דהוא בתרא", עכ"ל. והרמב"ם (הל' נזקי ממון פ"ג ה"ב) פסק כשתי האפשרויות. הרב המגיד תמה שם כיצד הוא הכריע כשתי הדעות גם יחד, וכתב: "ואפשר שנסתפק לו פסק ההלכה כמי, וכתב שתי הדעות להיות יד המזיק על העליונה, אי זו מהם שיהיה פחות ישלם", עכ"ל. ומבואר מדבריו שהרמב"ם באמת לא הכריע בדבר, ושתי הדעות היו אפשריות בעיניו.

ומה שטען החזון איש שאב"י לא חלק בהחלט על רב יוסף, כוונתו לכך שאב"י התבטא בלשון: ודילמא. ואולם נראה שאין להחליט שאב"י לא החליט. יתכן

שנקט לשון דילמא משום שטענת רב יוסף לא היתה הכרחית לדעתו, ועצם אי ההכרח מאפשר לומר רק לשון של דילמא. אבל אליבא דאמת כך הוא סבר, וזו דרכם של האמוראים שבאים לדחות הכרח של אמורא אחר. העובדה שהוא נקט אותה קושיה מול רבה גם בסוגיה אחרת, מחזקת את ההנחה שזו אכן היתה דעתו. ולפי מה שהתבאר, בעניין העקרוני שעליו הוא נחלק עם רב יוסף, מודה לו גם רבה. כאמור לעיל, היתרון הגדול של דעת אביי הוא בכך שהיא מאפשרת להעמיד את סתימת המשניות כאותו תנא (ריבר"י), ואין היא מזקיקה ליצור סתירה, כפי שיוצא לפי שיטת רב יוסף (שהמשנה בדף י"ז אזלא כרבי והמשנה בדף קנ"ה אזלא כריבר"י).

מחלוקת הביאור הלכה והחזון איש

והביאור הלכה (סי' שכד ד"ה אין גובלין) כתב וז"ל: "ודע עוד, דבדיעבד אם גבל מורסן, דעת הרמב"ם דפטור משום דלאו בר גיבול הוא, וה"ה באפר או חול הגס. וכן הוא דעת הר"ף ורש"י בפ"ד דביצה, דבאפר דאינו בר גיבול אפילו כי גיבלו פטור. אבל הרבה מהראשונים חולקין על זה (הלא המה התוס' [בשבת יח] והראב"ד [בפ"ח דהלכות שבת] והרא"ש [בפ"ד דביצה] והר"ן והרשב"א שם), וסבירא להו להיפוך כדעת אביי, דבדבר דאינו בר גיבול תיכף משנתן בו מים חייב", עכ"ל. והחזון איש (שם סק"ג) חלק עליו וכתב ש"אין זה מוכרח כלל" בדעתם, וטען שגם הראשונים הללו סוברים שצריך גיבול ממש כדי להתחייב, וכפי שטען רב יוסף כנגד אביי בביאור דעת ריבר"י.

ראיות מדברי הראשונים כדעת הביאור הלכה

אמנם, אם נבוא לבדוק את דברי הראשונים הללו, נראה שלכאורה צדק הבה"ל בדעתם ודלא כפי שטען החזון איש. הראשון שבהם היה הראב"ד, שכתב על דברי הרמב"ם וז"ל: "וזהו שיבוש גדול, שלא אמרו אפר אינו בר גיבול אלא שאינו מחוסר גיבול, ובנתינת מים לבדה חייב", עכ"ל. ולכאורה מפורש יוצא מדבריו שבנתינת מים הוא מתחייב, וכדעת אביי וכטענת הבה"ל.

וכן נראה מדברי התוס' (יח ע"א ד"ה אבל), שהקשו: "ומכאן קשה על המפרש אהא דאמר בביצה בפרק המביא (לב ע"ב) קיטמא שרי, היינו כשנותנין מים לתוכו לשרוק התנור סביב הואיל ולא בר גיבול הוא, והכא משמע דאדרבה, דמידי דלאו בר גיבול הוא חייב טפי. אלא יש לפרש קיטמא שרי - בלא מים לשרוק התנור

סביביו, וקמ"ל דלא גזרינן שמא יגבל ביו"ט", עכ"ל. ומבואר מדבריהם, שהמקרה בביצה הוא בכגון שהוא נותן מים לאפר, וזה גופא כבר מספיק להם להקשות, דמשמע בסוגיין שהדבר צריך להיות אסור; ומוכח שעצם נתינת המים כבר אסורה. וכן מוכח מדבריהם, שהם מניחים שבמידי דלאו בר גיבול צריך לחייב טפי, והדבר נכון רק לפי אביי, כי לפי רב יוסף החיוב בבר גיבול ובלאו בר גיבול הוא אותו חיוב. וכן מוכח מדבריהם בביצה שם (ד"ה וקטמא שרי), וז"ל: "פרש"י לגבלו ולטוח בו דלאו בר גיבול הוא. ותימה, דאמרינן בשבת, דאפילו בנתינת מים על העפר בעלמא הוא חייב משום מגבל, דקאמר התם אחד נותן את האפר ואחד נותן את המים האחרון חייב. ויש לומר, דהכא ר"ל קטמא שרי - כלומר וקטמא שרי לסתום הסדקים של תנור שלא יוציא האור כמו שהוא יבש בלא נתינת מים עליו" וכו', עכ"ל. ומבואר להדיא, שהבינו בסוגיה בדף י"ח שבנתינת מים בלבד כבר מתחייב, ולכן גם הוצרכו להעמיד שאין מדובר בנתינת מים כלל. וכל זה כדברי הבה"ל ודלא כהחזו"א.

והרא"ש בביצה שם (פ"ד סי' ט) כתב וז"ל: "פירש רש"י שהאפר אינו בר גיבול, ולפיכך מותר לגבלו ביום טוב וכו'. והקשה ר"ת מהא דאמרינן בפ"ק דשבת: אחד נותן את האפר ואחד נותן את המים האחרון חייב, דברי רבי. ר' יוסי ברבי יהודה אומר: אינו חייב עד שיגבל. אלמא כי מגבל ליה, לכו"ע חייב. ועוד מוכח התם בפרק מי שהחשיך, דמיחייב טפי במידי דלאו בר גיבול, דנתינת מים זהו גיבול", עכ"ל. ולכאורה דברי הרא"ש סתרי אהדדי: קושייתו הראשונה היא דוקא לפי רב יוסף ולא לפי אביי, שהרי לפי אביי לא נאמר בסוגיה כלל שהמגבל באפר חייב, וגם אליבא דאמת, לפי אביי לא חייב בשעת הגיבול אלא בשעת נתינת המים. ואילו קושייתו השניה היא דוקא לפי אביי, שהרי רק אביי הוא זה שסובר בסוגיה דמי שהחשיך שנתנית מים זהו גיבולו (בכל מידי דלאו בר גיבול).

ועל כרחנו צריך לומר בהבנת הרא"ש בשם ר"ת, שבתחילה הוא שאל רק אליבא דרב יוסף, כיון שזה מה שיצא מפשט הברייתא בגמרא. ואמנם, מי שמכיר את דעת אביי יודע שהברייתא לא דיברה כלל על אפר, ולשיטתו לא נאמר בה שבאפר מתחייב בשעת גיבול. אבל אם הוא כבר יודע את שיטת אביי, הוא אמור גם לדעת שלפי אביי - לא זו בלבד שהוא מתחייב על גיבולו, אלא יותר מכך, שהוא מתחייב כבר משעת נתינת המים. לכן שפיר הוא ממשיך להקשות מהסוגיה בדף קנ"ה, שם מבואר להדיא כבר בפשט הגמרא שלפי אביי נתינת המים זהו גיבולו. ועכ"פ יוצא לפי זה, שלדעת הרא"ש בשם ר"ת העיקר הוא כדעת אביי, שנתניתו במים זהו גיבולו.

וכן מוכח מדברי הר"ן (שבת, ר' ע"א בדפי הר"ף ד"ה ואמרין), שציטט את דברי התוס' הנ"ל בשבת, וז"ל: "ומהך סוגיא שמעינן בהדיא, דטפי איכא לחיובי בנתינת מים במידי דלאו בר גיבול הוא מהיכא דהוי בר גיבול, דבמאי דלאו בר גיבול בעינן למימר דבנתינת מים ליחייב. ומכאן תשובה על מה שפרש"י ז"ל ביו"ט בפרק המביא בהא דאמרין וקטמא שרי, דשרי לתת לתוכה מים ולשרוק בה פי התנור משום דלאו בר גיבול הוא. וליתא, דסוגיין מוכחא דאדרבה כל שכן דמיחייב", עכ"ל. ומבואר מדבריו, שעצם החיוב במידי דלאו בר גיבול הוא פשוט; אלא שמהסוגיה נראה לו, שיש לחייב יותר בנתינת מים במידי דלאו בר גיבול, וגם הוא מעמיד את הגמרא בביצה שם כך שלא מדובר על נתינת מים. ומשמע מזה שעצם נתינת המים היא כבר חיוב, וכהבנת הבה"ל ודלא כהחזו"א.

וכן מוכח להדיא מדברי הרשב"א בשבת שם (ד"ה גמ'), וז"ל: "ואיכא למידק, דהכא משמע דטפי איכא לחיובי היכא דלאו בר גיבול הוא, וקיטמא דלאו בר גיבול הוא לכו"ע מנתינת מים ליחייב, וביו"ט פרק המביא משמע איפכא" וכו', עכ"ל. וכן בביצה שם (ד"ה וקטמה שרי) כתב וז"ל: "פרש"י ז"ל, לגבלו ולטוח בו דלאו בר גיבול הוא. והקשו עליו דקטמא בר גיבול הוא, ולא עוד, אי לאו בר גיבול הוא כ"ש שאסור, דמשעת נתינתו במים חייב דשרייתו זהו גיבול", עכ"ל. ומוכח מכל זה שהבין בסוגיה, דבמידי דלאו בר גיבול יש לחייבו כבר משעת נתינת המים⁴, והיינו ג"כ כדעת הבה"ל ודלא כהחזו"א.

היוצא מכל זה, שלכל הראשונים הסוברים שיש חיוב תולדת לש בדבר שאין בו גיבול - החיוב הוא כבר מנתינת המים ולא רק משעת הגיבול עצמו וכדעת אב"י, וכמו שכתב הבה"ל.

ה. ביאור דעת רש"י והרי"ף

והנה, קושיית הראשונים על רש"י אינה קשה לדעת הרמב"ם; שכן הוא הבין

4. ולכאורה צריך עיון לפי זה, מדוע הרשב"א מצטט את הסוגיה בדף י"ח ומביא גם את הברייטא של אפר, ואינו מצטט את דחייתו של אב"י לראיה משם. ולכאורה משמע מזה שהוא מקבל דוקא את דעת רב יוסף, ולא סבירא ליה כתירוץ אב"י; אלא שאז קשה הרישא של דבריו, שהסיק דוקא כאב"י, וכנ"ל. אמנם נראה, שהרשב"א רק רצה להוכיח שאפר (שהוא הנידון בסוגיה בביצה) נחשב כדבר שאינו בר גיבול, ולכן הוכיח שמבואר להדיא בסוגיה שאפר אינו בר גיבול, שהרי רב יוסף הקשה על אב"י מאפר ובא לסתור את דבריו בענין דבר שאינו בר גיבול.

שבאפר באמת אין גיבול כלל, וההלכה היא כאב"י שהברייתא לא דיברה על אפר. ואע"פ שאב"י מצד עצמו סבר, שבאפר מתחייבים כבר בשעת נתינת המים - בכך אין הלכה כמותו אלא כרבה, שהוכיח להדיא שבדבר שאינו בר גיבול כמו מורסן, אין חיוב כלל, לא בשעת הגיבול ולא בשעת נתינת המים. ובעניין זה אין הבדל מהותי בין אפר ובין מורסן, ומה שנכון לגבי מורסן נכון גם לגבי אפר. ויתכן אפוא שגם רש"י למד כדעת הרמב"ם. ואע"פ שרש"י הבין שאב"י סובר שיש לחייב על דיו משום לש, ובכך לא נקט כשיטת הרמב"ם, מכל מקום דעת אב"י נדחית מפני דעת רבה, כמבואר בסוגיה בדף קנ"ה, ולכן המסקנה ההלכתית צריכה להיות שאין גיבול באפר כלל.

והר"ף בביצה שם (יח ע"א בדפיו) כתב: "וקיטמא שרי, שהאפר אינו בר גיבול, לפיכך מותר לגבלו ביום טוב לטוח בו פי התנור על הלחם או על הצלי", ע"כ. וכתב על דבריו הר"ן (ד"ה גמ') וז"ל: "ופירש הרב אלפסי ז"ל, שהאפר אינו בר גיבול הוא. ולא דוקא, דאפר בר גיבול הוא לאיחיובי עליה משום מלאכה כדמוכח בפרק קמא דשבת, אלא דלאו בר גיבול הוא לבנין. הלכך לא מיחזי כמגבל לבנין, דקטמא לאו לבנין קיימא, ומדינא הא אמרינן דשרי", עכ"ל. וכוונתו כפי שביאר קודם לכן, שיש להתיר מצד אוכל נפש. והחזון איש שם צידד בפירושו, וטען שאין הכרח לומר שהר"ף מתיר באופן עקרוני גיבול כדעת הרמב"ם, וכן רצה לומר החזו"א גם בדעת רש"י.

אולם נראה לכאורה, שהדברים דחוקים מאד בלשון הר"ף ובלשון רש"י. זאת, לפי שהלשון: "אינו בר גיבול" - משמעותה הפשוטה היא (וכפי שהיא מוזכרת גם בגמרא) שאין בו מציאות של גיבול, ולא שאין בו גיבול לבנין, ושאין זה נראה כגיבול של בנין וכו'. וכל עניין המיחזי כמגבל לבנין חסר מאד מן הספר, הן בדברי הר"ף והן בדברי רש"י. לכן מסתבר יותר לפרש את דברי הר"ף ורש"י כפי שהתבאר דברי הרמב"ם. ואם אכן הר"ף למד כרש"י, והוא פסק כפי הסוגיה בדף קנ"ה - יהיה מיושב היטב מדוע השמיט את הסוגיה בדף י"ח; דלכאורה, היה לו להביא את הסוגיה בגלל מה שהתחדש בה לדינא. אבל אם הוא הבין כדעת רש"י, שבין לרב יוסף ובין לאב"י יש חיוב לישה אפילו בדיו, ולדעת ריב"ז יש חיוב לפחות כשהוא מגבל את האפר - יוצא אפוא שהדבר סותר את הסוגיה בדף קנ"ה, שממנה מוכח שדבר שאינו בר גיבול מותר לכתחילה בנתינת מים, ובפשטות משמע שם כמו שהבין הרמב"ם שאף הגיבול עצמו לא נאסר מדאורייתא. לכן השמיט הר"ף את כל הסוגיה, כיון שהיא איננה אליבא דהלכתא.